

ביאורים

הטראומה שחווה עם ישראל בעת השעבוד לעם המצרי כמוה כמות המימד הלאומי של ישראל. הזרע הישראלי נרקב במצרים, שינה את צורתו ויצא משם בצורה חדשה ושונה - זוהי המשמעות של היווצרות ישראל כבריאה. אצל העמים האחרים התהליך ההתפתחותי מתהווה במהלך שנים, על ידי התיישבות בחבל ארץ מסוים ובהתקבצות הדרגתית של אוכלוסייה אל אותו האזור. לעומת זאת בקרב עם ישראל התהליך הוא כמעט הפוך - בתחילה העם גלה מארצו אל ארץ אחרת, לאחר מכן הוא התפזר בקרב העם הזר ואיבד את נקודת המרכז שאפיינה אותו קודם לכן. בשלב זה התחיל השעבוד של העם שבתוכו הם יושבים כשכסיומו של התהליך העם הזה פעל להשמיד את העם העברי. השלבים האלה מורים כיצד עם ישראל צמח מתוך ההעדר הגמור. מהתחושה שאין עוד תקווה לקיום הישראלי, קם העם היהודי, ובתהליך נסי ממושך נשלף מקרבי הממלכה המצרית ודורך לראשונה כעם על במת ההיסטוריה. זהו לא תיאור טבעי סטנדרטי של הולדת עם. מדובר בגילוי רצוני של כוח עליון - רצון בורא העולם להוציא גוי מקרב גוי. האומה המצרית משמשת כרחם שבה נרקב זרע הקיום הישראלי במובן הפרטי ועובר תהליך התפתחות מואץ - על טבעי, חרף הניסיונות להשמידו, עד להפיכתו לעם. תהליך זה היווה הכנה לקראת קבלתו של מוסר אלוהי עליון ונבדל מכל מה שהיה ידוע עד אז בעולם. זוהי התורה. כדי לקבל אותה היה צורך בישות לאומית בעלת סגולות רוחניות שאיננה עם ככל העמים. לשם כך היה צורך בשינוי טוטאלי, מהמסד עד לטפחות. כל הדמות הלאומית הזאת צריכה הייתה להיות מסוגלת לקבל את האור האלוהי. המלך מקבל את דבריו של החבר. הוא מודה שלא ניתן להכחיש מאורע ההתרחש במציאות; לא ניתן היה לדמיין אירוע שהיו לו השלכות ריאליות על העם. הדמיון כשלעצמו לא יכול היה להוציא את עם ישראל ממצרים.

הרחבות

1. תחילתה של אמונה

יצירת עם ישראל בניסי יציאת מצרים מדגישה את יתרונה של היהדות על פני שאר הדתות בכך שהתחלתה לא נובעת ממאמיניה, 'מלמטה', באופן הדרגתי, אלא מריבוננו של עולם עצמו בפתע ובאחת. בכך ממשיך ריה"ל את הקו שפתח בו עם משל מלך הודו [לעיל פסקה יט ואילך]. שהסברת אמונתנו צריכה להתחיל במפגש האלוהי איתנו ולא במה שקיבלנו במסורת ולא ראו עינינו.

הרב קוק כותב שיש לזכור היטב נקודת ראשית זו: "אותה ההארה הפסיכולוגית הלאומית בזקה בבת אחת בחפזון, בהעלייה הנפלאה של יציאת מצרים, אשר אין לה דוגמה היסטורית בכל מלא העולם" [אגרות הראי"ה א עמ' קעה].

2. ואתם תחרישון

ולא היה העם מלמדי מלחמה. אמנם התורה מעידה על בני ישראל שיצאו חמושים מארץ מצרים [שמות יג, יח], אך מבחינה נפשית לא היו מסוגלים להילחם. כך כותב האבן עזרא בהסברו לשאלה מדוע בני ישראל לא התכוונו להילחם עם מצרים על שפת הים: "התשובה כי המצרים היו אדונים לישראל וזה הדור היוצא ממצרים למד מנעוריו לסבול עול מצרים ונפשו שפלה. ואיך יוכל עתה להילחם עם אדוניו. והיו ישראל נרפים ואינם מלומדים למלחמה" [שמות יד, יג].

שאלות לדין

לפי דברי החבר, כשעם ישראל היו במצרים הם שמרו על עצמם שלא יתערבו בגויים. האם טוב לחיות בחברה סגורה, בתוך בועה?

עם ישראל ניצח את פרעה במצרים באמצעות ניסים. מה יותר מקדש שם שמים בעולם: לנצח את האויבים בניסים או בטנקים?

פג **אמר החבר:** אבל הענין מבהיל יותר. בני ישראל היו משעבדים במצרים שש מאות אלה רגלי מבוך עשרים שנה ומעלה, נקראים בשמות, מתיחסים אל שנים עשר שבטים, לא יצא מהם יוצא ולא ברח אל ארץ אחרת, ולא נכנס ביניהם נכרי, מצפים למועד שיעד בו ה' זקניהם אברהם ויעקב שיעבדו את ארץ פנו, וארץ פנו היתה אז ביד שבע אמות בתכלית רבוי והכח וההצלחה, ובני ישראל בתכלית ההשפלה והענוי אצל פרעה, הורג את בניהם פדי שלא יתרבו, ושלח משה ואהרן, עם חלשתם, ועמדו פנגד פרעה, עם חזקו, באותות ובמופתים ובשנוי מנהגו של עולם, ולא יכל להסתתר מהם ולא לצוות לאננות להם רע, ולא להסתיר עצמו מעשר הפכות אשר חלו באנשי מצרים, במימיהם, ואחר כן בארצם, ואחר כן באוירם, ובצמחיהם, ובחיותיהם, ובגופותיהם, ואחר כן בנפשותיהם, פאשר מת פהרף עין בנצות הלילה החשוב שהיה בבתיהם והחביב להם, כל כן בכור, ואין בית אשר אין שם מת, זולת בתי בני ישראל. וכל הפכות האלה היו באות בהודעה והתראה ויעוד, ומסתלקות בהודעה והתראה, כדי שיאמנו שהן מכונות מאת אלוה בעל רצון, עושה מה שרוצה בעת שרוצה, לא מצד הטבע ולא מצד הפוכים ולא במקרה. ויצאו בני ישראל מעבדות פרעה בדבר ה' בלילה ההוא, בעת שמתו בני מצרים, והלכו לכוון ים סוף, ומדריכים אותם עמוד ענן ועמוד אש, נוסעים לפניהם, ומנהליהם ומנהיגיהם וראשיהם שני הזקנים האלהיים, משה ואהרן, שהיו בעת שבאה אליהם הנבואה בני שמונים ויותר. ועדין לא היו להם מצוות כי אם מעט, מורשה מן היחידים ההם מאז אדם ונח, ולא שנה אותן משה ולא בטלן, אלא הוסיף עליהן. אחרי כן רדף אחריהם פרעה, ולא אחריו בכלי זין, ולא היו העם מלמדי מלחמה, ונבקע הים ועברו בתוכו, וטבעו פרעה וחילו, ופלט אותם הים מתים אל בני ישראל, עד שראו אותם בעיניהם. והספור ארך ומפורסם.

פד **אמר הכותרי:** זהו הענין האלהי באמת, ומה שפרוץ בו מן המצוה חביבים לקבלו, הואיל ואין נכנס ממונו ספק בלב מפשוף או תחבולה או דמיון. אלו נדמה להם ים, והבקעו, ועברו בתוכו - ידמו להם הצלתם מן העבדות, ומות משעבדיהם, וקחתם שמלותיהם, והשאר ממונם בדיהם. זו עקשות מן האפיקורסים.

בתכלית - בשיא. **זולת** - מלבד. **ויעוד** - קביעת זמן. **מורשה** - מסורת. **זהו הענין האלוהי באמת** - יציאת מצרים בניסים גלויים מבררת את אמיתות הדבקות בין ה' לעם ישראל. **אלו נדמה** - אלו היה זה פרי דמיונם.